यथा मृत्पिण्डतः कर्त्ता कुरुते यद्यदिच्छति । एवमात्मकृतं कर्म्म मानवः प्रतिपद्यते ।
यथा च्छायातपौ नित्यं सुसम्बद्धौ निरन्तरं । यथा कर्म्म च कर्त्ता च सम्बद्धावात्मकर्म्मभिः । ७५
एवं नाहं न वै मृत्युर्न सर्पो न तथा भवान् । न चेयं ब्राह्मणी वृद्धा शिशुरेवात्र कारणं ।
तस्मिंस्तथा ब्रुवाणे तु ब्राह्मणी गौतमी नृप । स्वकर्म्मप्रत्ययाल्लोकान्मत्वार्जुनकमब्रवीत् ।
॥ गौतम्युवाच ॥ नैव कालो न भुजगो न मृत्युरिह कारणं । स्वकर्म्मभिरयं बालः कालेन निधनं गतः ।
मया च तत्कृतं कर्म्म येनायं मे मृतः सुतः । यातु कालस्तथा मृत्युर्मुञ्चार्जुनक पन्नगं ।
॥ भीष्म उवाच ॥ ततो यथागतं जग्मुर्मृत्युः कालोऽथ पन्नगः । अभूद्विशोकोऽर्जुनको विशोका चैव गौतमी । ८०
एतच्छ्रुत्वा शमं गच्छ माभूः शोकपरो नृप । स्वकर्म्मप्रत्ययाल्लोकान्सर्व्वे गच्छन्ति वै नृप ।
नैतत्त्वया कृतं कर्म्म नापि दुर्य्योधनेन वै । कालेन तत्कृतं विद्धि निहता येन पार्थिवाः ।
॥ वैशम्पायन उवाच ॥ इत्येतद्वचनं श्रुत्वा बभूव विगतज्वरः । युधिष्ठिरो महातेजाः पप्रच्छेदञ्च धर्म्मवित् ।
इति श्रीमहाभारते अनुशासनपर्व्वणि आनुशासनिके पर्व्वणि गौतमीलुब्धकव्यालमृत्युकालसंवादे प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ पितामह महाप्राज्ञ सर्व्वशास्त्रविशारद । श्रुतं मे महदाख्यानमिदं मतिमतांवर ।
भूयस्तु श्रोतुमिच्छामि धर्म्मार्थसहितं नृप । कथ्यमानं त्वया किञ्चित्तन्मे व्याख्यातुमर्हसि । ८५
केन मृत्युर्गृहस्थेन धर्म्ममाश्रित्य निर्जितः । इत्येतत्सर्व्वमाचक्ष्व तत्त्वेनापि च पार्थिव ।
॥ भीष्म उवाच ॥ अत्राप्युदाहरन्तीममितिहासं पुरातनं । यथा मृत्युर्गृहस्थेन धर्म्ममाश्रित्य निर्जितः ।
मनोः प्रजापते राजन्निक्ष्वाकुरभवत्सुतः । तस्य पुत्रशतं जज्ञे नृपतेः सूर्य्यवर्चसः ।
दशमस्तत्र पुत्रस्तु दशाश्वो नाम भारत । माहिष्मत्यामभूद्राजा धर्म्मात्मा सत्यविक्रमः ।
दशाश्वस्य सुतस्त्वासीद्राजा परमधार्म्मिकः । सत्ये तपसि दाने च यस्य नित्यं रतं मनः । ९०
मदिराश्व इति ख्यातः पृथिव्यां पृथिवीपतिः । धनुर्व्वेदे च वेदे च निरतो योऽभवत्सदा ।
मदिराश्वस्य पुत्रोऽभूत् द्युतिमान्नाम पार्थिवः । महाभागो महातेजा महासत्त्वो महाबलः ।
पुत्रो द्युतिमतस्त्वासीद्राजा परमधार्म्मिकः । सर्व्वलोकेषु विख्यातः सुवीरो नाम नामतः ।
धर्म्मात्मा कोषवांश्चापि देवराज इवापरः । सुवीरस्य तु पुत्रोऽभूत्सर्व्वसंग्रामदुर्ज्जयः ।
सुदुर्जय इति ख्यातः सर्व्वशस्त्रभृतांवरः । दुर्ज्जयस्येन्द्रवपुषः पुत्रोऽग्निसदृशद्युतिः । ९५
दुर्य्योधनो नाम महान् राजा राजर्षिसत्तम । तस्येन्द्रसमवीर्य्यस्य संग्रामेष्वनिवर्त्तिनः ।
विषये वासवस्तस्य सम्यगेव प्रवर्षति । रत्नैर्धनैश्च पशुभिः शस्यैश्चापि पृथग्विधैः ।
नगरैर्व्विषयश्चास्य प्रतिपूर्णस्तदाभवत् । न तस्य विषये चाभूत्कृपणो नापि दुर्गतः ।
व्याधितो वा कृशो वापि तस्मिन्नाभून्नरः क्वचित् । सुदक्षिणो मधुरवागनसूयुर्ज्जितेन्द्रियः ।
धर्म्मात्मा चानृशंसश्च विक्रान्तोऽप्याविकत्थनः । यज्वा च दान्तो मेधावी ब्रह्मण्यः सत्यसङ्गरः । १००
न वावमन्ता दाता च वेदवेदाङ्गपारगः । तं नर्म्मदा देवनदी पुण्या शीतजला शिवा ।
चकमे पुरुषव्याघ्र स्वेन भावेन भारत । तस्यां जज्ञे तदा नद्यां कन्या राजीवलोचना